

TURIZMI BALNEAR DHE TIPOLOGJIA E PRODHIMIT TURISTIK

*Mr. sc. Bedri Millaku
bedri_millaku@hotmail.com*

Abstrakt

Turizmi Balnear paraqet segment dhe rrafsh tërheqës interesant, i pa hulumtuar në sferën e shkencës së turizmit në vendin tonë. Deri më tani është hulumtuar në formë fragmentare dhe parciale nga ana e shkencës balnearoterapeutike, më shumë në punimet e autorëve të degëve shëndetësore, por jo edhe komplekse sipas parimeve të Federatës Ndërkombëtare për staxhionim termal. Vlera e kapitalit investues në banja pikësëpari, ka rëndësi të madhe në përfshirjen e të gjitha segmenteve të ofertës turistike konform tregut dhe shfrytëzimit ekonomik të kapaciteteve, në mënyrë që oferta të përgjigjë nivelin të planifikimit ekonomik në shkallë rajonale edhe më gjerë.

Fjalët çelës; Turizmi Balnear, Ujërat termale, Mjekësia fizikale, Rekreacioni, Prodhimi turistik, Funksionet rekreative dhe shëruese.

Hyrje

Principet modern të Federatës ndërkombëtare të trajtimit të termalizmit në turizëm, kanë aktualizuar konceptin e dinamikës së ruajtjes së shëndetit edhe rolin e termalizmit në angazhimin e shoqërisë moderne në mbrojtjen e shëndetit të popullsisë. Shoqëria njihë përdorimin e trajtimit termal në kuadër të mjekësisë dhe ajo me mjete të veta merr pjesë në intervenime të ndryshme. Kështu, prodhimi termal paraqet edhe një formë të investimeve të mjeteve publike në shëndetësi, kështu që ajo krijon edhe politikën ekonomike dhe aksionet ekonomike dhe aksionet për këto transaksione. Trajtimi i efekteve terapeutike nënkupton metodat mediko-fiziologjike dhe ato socio-ekonomike. Federacioni i aktiviteteve termale i përgjigjet nocionit të prodhimit termal, përbërjen praktike, klasifikimin dhe vlerësimin ekonomik, duke paraqitur të gjitha këto në statistikë me fillim të mjekimit vendosjes, ushqimit argëtimit dhe rekreacionit fizik të klientelës turistike.

Turizmi termal paraqet faktor me rëndësi të veçantë në shërimin e sëmundjeve të ndryshme. Lokalitetet balneare kryejnë funksionin rekreativ

dhe shërues. Funkzioni shërues është lëmi e cila i përket hulumtimeve mjekësore, kurse qarkullimet turistike vlerat atraktive të ambienteve të banjave, paraqesin fushën e hulumtimeve turistike. Në Kosovë turizmi balnear paraqet vërtetë të gjerë të pasurisë turistike dhe në sferën e ofertës turistike, si dhe vetive të prodhimit turistik. Rajoni i viseve të banjave dhe ujërave termominerale të Kosovës ofron kushte mjaftë të mira për funksionet turistike. Qarkullimet turistike në drejtim të këtyre rajoneve do të kenë karakteristikat e qarkullimeve turistike balneare. Në këtë lloj turizmi duhet të llogaritet pjesëmarrja në pushime vjetore në suaza të popullsisë së vendit, duke e llogaritur pjesëmarrjen e kategorive të caktuara sociale ekonomike të popullsisë së vendit. Në politikën e zhvillimit të turizmit për një rajon për një periudhë të mesme ose afatgjatë, aktualisht nuk mund të parashikohet ndonjë ndryshim radikal në turizmin stacionar balnear edhe për arsye se mundësitë e aftësimit turistik të zonës turistike, me ndryshimin e peizazhit kulturor të një mjedisi (rritja e madhe e sipërfaqeve, me ujërat e tyre rrjedhëse, zonat malore për aftësimin e zhvillimit të turizmit rekreativ, sportiv dhe të gjuetisë, sikurse zhvillimi i sporteve ujore, rritja e sipërfaqeve të tokës bujqësore, e pemishteve dhe blegtorisë, etj.) hapen shtigjet për themelimin dhe zgjerimin e mundësive të ofertës komplekse turistike të zonave balneare.

Stacionet termale që nga kohërat e lashta ofrojnë ilaçe nga brendia e tokës, por edhe të klimës për shërimin e shumë sëmundjeve. Sidomos aktualisht shërojnë sëmundjet e ndryshme të civilizimit që lindin edhe nga prishja e baraspeshës ekologjike. Parimet moderne të mjekimit në stacionet termale dhe realizimi i një prevence, shërimi dhe rehabilitimi i takon mjekësisë klinike dhe farmakologjike, por krahas kësaj arrihen në këto stacione rezultatet fantastike. Qëllimet kryesore të aktivitetit termal cilësohen me veprime të shumta si, rivendosja e gjendjes fizike, falë instalimeve për çlodhje (p.sh. zonave pushimore), për pjesën aktive të mjekimit, (instalime të ndryshme për ushtrime gjimnastikore, sporte dhe lojëra, pishinë të hapur apo të mbyllur, shtigjet për shëtitje etj), qendra të ndryshme për rekreacion dhe çlodhje e përsosje të (bibliotekave, salla të leximit, salla të pushimit-ndejave) dhe organizimet tjera si programe kulturore e shoqërore, paraqet qëllimet kryesore të aktiviteteve termale. Vlerat e shpenzimeve për investime të instalimeve dhe rëndësia e kapitalit për renovime dhe zhvillimeve të instalimeve, konform tregut duhet të jetë pjesë e nivelit të planifikimit ekonomik në shkallë rajonale.

Masë tjetër është planifikimi i stacioneve termale si dhe themelimi terapeutik në kuptimin e “shfrytëzimit ekonomik”, bashkë me mundësitë e caktuara me parë të zhvillimit të bazës së ofertës së përgjithshme turistike të rajonit.

Sipas karakterit të mjedisit natyror, ku tregohet një zhvillim turistik, lokalitetet i ndajmë në:

1. Lokalitetet balneare.
2. Lokalitete turistike të brigjeve të liqeneve.
3. Lokalitete bregdetare turistike.
4. Lokalitet malore turistike.

Ndërsa lokalitete dhe rajonet turistike të cilat disponojnë me cilësi rekreative në përgjithësi ndahen në dy grupe kryesore:

1. Lokalitete për rekreacion dhe prevencë.
2. Lokalitete për kurim (shërim)

Tiparet themelore të funksionit turistik në lokalitete balneare

Banjat janë lokalitete më të vjetra turistike. Që nga kohërat më të lashta banjat paraqesin motive për qarkullime turistike për vizitorët, duke u bazuar në pasurinë e këtyre lokaliteteve me burime të ujërave termominerale. Banjat zakonisht janë të zhvilluara si qendra në të cilat dominon funksioni turistik. Një pikëpamje tjetër e rëndësishme në historinë e turizmit ishte edhe zhvillimi i vonshëm vendeve burimore, mbas përdorimit të tyre nga Romaket. Ky zhvillim ndodhi në Britani dhe në tërë kontinentin. Në shekullin e XVIII vendet burimore u bënë vende të rëndësishme për shoqërinë e lartë. Ato përmbanin jo vetëm aspektin mjekues por gjithashtu edhe ngjarje shoqërore siç janë lojërat, vallëzimi, dhe bixhozi. Beau Nash i mirëpret mysafirët në Banjë të Anglisë e cila kishte ndikimin pozitiv në shëndet dhe burime të shoqërisë.

Banja detare gjithashtu u bë e famshme, dhe disa besonin se uji i kriposur është më i dobishëm se sa ujërat e brendshme burimore. Ndër të njohurit në Britani ishin format SPA, si Brighton, Valter Rasmagatë, Vorthing, Hastings, Veymouth, Blackpool, dhe Scarborough. Aty rreth vitit 1861 këto vendbanime bregdetare të suksesshme dëshmuar se ekzistonte një kërkesë e mbyllur për leje të udhëtimit. Shumica e vizitorëve nuk i kanë kaluar netët në atë vende por vetëm kanë bërë ekskursione një ditore në bregdet. Klientët e hoteleve ishin të limituar për ata me konsideratë të lartë.

Për këtë arsye, turizmi i ka bërë praktikantëve mjekësor të cilët e bënë mbledhjen e mostrave mjekësore të ujit mineral. Ata i dërgonin pacientët e tyre në ato vende ku ekzistonin ujërat minerale të cilat ishin të mira për shëndet.

Profesioni mjekësorë gjithashtu rekomandoi banjën detare për shkak të vlerave të saj terapeutike. Duke pasur në konsideratë qëndrimet aktuale të shoqërisë, kjo siguroi justifikim për t'u angazhuar në këto aktivitete. Përderisa vendet burimore dhe strehimet bregdetare së pari u vizituan për arsye të shëndetit, ato së shpejti u bënë edhe qendra argëtimi, rekreacioni,

bixhozi i cili i nxiste të pasurit me ose pa ndonjë sëmundje. Kjo erë apo epokë e turizmit ilustron se ky ishte një kombinim i më shumë se një elementi që e thekson suksesin ose dështimin e një ndërmarrje. Sot gjejmë burimet termale, ndoshta këto burime termale nuk mund të listohen në listat prioritare të turistëve por prapë se prapë janë atraktive për tërheqjen e turistëve. Shembuj në SHBA janë Hot Springs (burimet e nxehta), Arkansas, French Lick, Indiana, dhe Gleneood, Springs, Kolorado. Deti, në veçanti në viset tropikale vazhdon të ketë një tërheqje të fuqishme dhe është njëra ndër forcat prijëse në zhvillimin e turizmit siç është dëshmuar nga Havai, Florida dhe Meksika. Shikuar nga e kaluara historike, lokalitetet balneare në Evropën perëndimore dhe në vendet tjera, ishin vende të takimeve të ndryshme (rekreative, kulturore, tregtare) të përfaqësuesve të klasave aristokrate dhe moderne, kështu që banjat kanë qenë pionier të zhvillimit turistik të hapësirave gjeografike, ku kanë ekzistua kushtet natyrore. Zhvillimi dhe ndërtimi i tyre ka krijuar kushte për ndërtimin e lokaliteteve të urbanizuara me fizionomi mjaft atraktive, në të cilat turizmi dhe shërimi i sëmundjeve të ndryshme janë në funksion kryesor të tyre. Orientimi i tyre në qëndrimin turistik preventiv dhe kurativ, ka pasur për bazë kërkesat e ndërtimit të kapaciteteve të caktuara balneare, qoftë në objekte të vendosjes qoftë në qytete, në radhë të parë për shërbime mjekësore dhe shërimin e vizitorëve. Fazat e hershme zhvillimore veçoheshin me mundësitë për pagesat e larta për shërbimet turistike dhe termalizëm, ka bërë ndikim që lokalitet balneare të formohen si lokalitete me ofertën specifike turistike preventive, kurative dhe rekreative. Fizionominë e lokaliteteve balneare nga aspekti arkitektonik edhe sot e ruajnë disa nga banjat e dikurshme. Element dallues të arkitekturës ambientale të banjave dhe të fasadave të tyre, me lule dhe bimë të rralla dhe me parqe të rregulluara, me komplekset pyjore dhe shtigjet për shëtitje, ashtu me objekte e ndryshme hoteliere: Kafene, bufe, pastiqeri, etj.

Pjesa dërmuese e banjave, varësisht nga numri i banoreve kanë në disponim hapësira të mëdha të objekteve për tregti (shit-blerje), me butiqe ku shitet malli luksoz, ekskluziv dhe suveniret. Në vendet evropiane lokalitetet balneare bashkë me banjat lokale, paraqesin mjedise tipike urbane dhe ambientale kryesisht me disa kapacitete hoteliere të kategorive të larta dhe me pansione, me vila për vendosje private, etj. Zhvillimi i turizmit në përgjithësi për vendet balneare ka dhënë efektet negative sepse vendet balneare kanë humbur rëndësinë e funksionit turistik të cilin e kishin për klientët me pagesa të larta duke mbajtur ekskluzivisht fuqinë e tyre kurative. Banjat si në vendet e ndryshme të botës ashtu edhe tek ne kanë parë të arsyeshme të krijojnë ndërlidhje bashkëpunimi me institucionet e ndryshme mjekësore, dhe në bazë të marrëveshjeve që bëhen mes tyre, plotësohen nevojat e klientelës në shërim. Tek banjat është me rëndësi se shumë prej

tyre bashkëpunojnë me institucionet mjekësore dhe sociale, të cilat kompletojnë shërbimet për shërim. Banjat me shumë vizitohen nga pjesëtarët e gjeneratave të vjetra, pra të cilët janë me të moshuar, të cilët veçohen më kërkesat e tyre turistike si turist. Veçori e banjave është se ato janë të ndërlidhura me funksionin kurativ dhe preventiv. Në mbikëqyrje të përkujdesjes mjekësore, banjat bartin vetitë e lokaliteteve turistike në të cilat vizitorët qëndrojnë me gjatë. Në anën tjetër edhe pse për banja vërehet një zvogëlim i kërkesave për to, në njërin anë, e në anën tjetër ekziston shkalla shumë e lartë e shfrytëzimit të kapaciteteve. Prej funksioneve me të rëndësishme në lokalitetet balneare është funksioni mjekësor i cili manifestohet me kohë me të gjatë të shfrytëzimit gjatë tërë vitit, i cili është mjaftë rentabil për ekonominë dhe afarizmin e organizatave të drejtpërdrejta ekonomike turistike. Po ashtu, për banja është karakteristike konsumi ditor i vizitorit të banjës, i cili është i ulët, kështu konsumi turistik më tepër shfrytëzohet për shërbimet jashtë pansionale të cilat janë shumë të ndryshme sipas strukturës së përhershme dhe të orientuara në prodhimet dhe shërbimet e cilësive me të larta. Kohëve të fundit me rritjen e rëndësisë së turizmit në hapësirat kontinentale, banjat marrin vlera të reja atraktive turistike. Kjo hapë rrugën që në lokalitete të shumta balneare të ndërtohen objektet të ndryshme rekreative për plotësimin e ofertës turistike. Në këtë mënyrë struktura e ambientit të mjedisit pasurohet me pishina të hapura ose të mbyllura në të cilat gjendet uji i ngrohët i banjave me cilësi bakteriologjike-terapeutike, mandej kapacitete të ndryshme përcjellëse të sporteve të vogla (minigolf, tenis, volejbol, basketbol), sikurse edhe me objekte hoteliere të dedikuara vizitorëve të gjeneratave të reja diskoklube, salla të ndryshme të zbavitjes, shtigje për shëtitje, etj. Në disa banja, falë pozitës së përshtatshme gjeografike ndaj zonave urbane emetive dhe me lidhje të mira të transportit, janë krijuar kushtet për piknikë të klientelës urbane. Banjat çdo ditë plotësohen me infrastrukturën e duhur e cila shkon në favor të klientelës turistike. Kështu rritet edhe numri i vizitorëve dhe motivet për tu vizituar banjat, në këtë mënyrë edhe oferta turistike pasurohet e cila u përgjigjet kërkesave adekuate dhe specifike. Në të vërtetë vendet termale dhe klimatike përbëjnë bashkësinë e aksioneve e cila ndahet në katër kategori:

1. Mjekësore (konsultime ose trajtime), të cilat ushtrohen në laboratorë, mjete teknike, me sistem të kontrollimeve, me gjimnastikë, fizioterapi, me farmakologji etj.
2. Hoteliere (vendosje, hospitalizim në objekte të sanatoriumeve ose të stacioneve) gjatë qëndrimit në banja;
3. Gastronomike, me përgatitjen e ushqimit dhe pijeve;
4. Kulturore, me përgatitjen e jetës zbavitëse dhe kulturore gjatë qëndrimit në banja (kinema, teatro, balet, manifestime të

ndryshme folklorike dhe të tjera kulturore, si dhe informatat). Duke e parë rëndësinë e madhe të termalizmit në shumë vende të botës ekzistojnë aktet e ndryshme ligjore me të cilat përcaktohen kompetencat e një stacioni termal.

Prodhimi turistik i termalizmit

Turizmi termal parqet vlera te larta duke u cilësuar me një numër aktivitete të ndërlidhura në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë. Turizmi termal paraqet kompleks aktivitete të cilat kanë rëndësi në efektin ekonomik të rrethës së banjës. Aktivitetet termale janë në dispozicion për mysafiret të cilët shërohen në stacionin termal. Nga aktiviteti termal janë të lidhura të ardhurat e të punësuarve në mënyrë të drejtpërdrejt. Stacionet tona termale sot janë të lidhura me burimin e të ardhurave nga vetëfinancimi. Tani për momentin janë ndërmarrje të privatizuara dhe në procesin e privatizimit. Kohët e fundit kanë filluar të ndërtohen edhe ndërmarrjet private Qendra për Mjekësi Fizikale dhe Rehabilitim siç është rasti me Banjën e Re të Klokotit në Klokot të Vitisë i cili është rast i vetëm. Rëndësia e prodhimit turistik është mjaft e madhe sepse një pjesë e familjeve jetojnë drejtpërdrejt nga termalizmi. Ato në mënyrë të ndryshme direkte apo indirekte e vënë në funksion aktivitetin e tyre për prodhimin e të mirave materiale dhe shërbimeve për mysafiret të cilët shërohen. Çdo herë duhet pasqyruar edhe shpenzimet e konsumit me aktivitetet plotësuese duke përfshirë furnizimin me të mira dhe shërbime për familjet që jetojnë drejtpërdrejt nga termalizmi. Këtu përfshihen edhe familjet të cilat jetojnë në mënyrë plotësuese nga turizmi duke përfshirë punën për prodhimin e të mirave materiale dhe shërbimeve plotësuese sepse një pjesë e madhe e të mirave të cilat prodhohen nga bujqësia gjen vend të konsumohen në turizëm. Shumë produkte vendore konsumohen nga mysafiret të cilët vizitojnë banjat. Këtu qëndron arsye se turizmi në përgjithësi ka efekt të rëndësishëm ekonomik për zhvillimin e gjithëmbarshtëm. Në aktivitetet plotësuese përfshihen edhe të ardhurat e të punësuarve në mënyrë indirekte (tërthortë) në turizëm. Termalizmi parqet vlerat e larta në konsumin turistik e cili është i lidhur në mënyrë zingjyrore me efektin ekonomik për veprimtaritë të cilat kanë të bëjnë me aktivitetin e termal në përgjithësi. Banjat janë ndërmarrje ekonomike profitabile, për ekonominë e vendit.

Përfundimi

Turizmi Balnear dhe tipologjia e prodhimit turistik janë të një rëndësie të madhe për zhvillimin e vendit. Meqenëse vendi ynë disponon me mbi 55 burime të termominerale. Kjo paraqet një bërë të rëndësishme që këto

potenciale ne disponim te shfrytëzohen sipas kriterëve dhe standardeve ndërkombëtare. Mu këtu qëndron arsye e trajtimit të tipologjisë së prodhimit turistik në shfrytëzimin e ujërave termominerale. Turizmi termal paraqet vlera të larta duke u cilësuar me një numër aktivitete të ndërlidhura në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë. Turizmi termal paraqet kompleks aktivitete të cilat kanë rendësi në efektin ekonomik të rrethinës së banjës. Aktivitetet termale janë në disponim për mysafiret të cilët shërohen në stacionin termale. Nga aktiviteti termal janë të lidhura të ardhurat e të punësuarve në mënyrë të drejtpërdrejt. Stacionet tona termale sot janë të lidhura me burimin e të ardhurave nga vetëfinancimi. Tani për momentin janë ndërmarrje të privatizuara dhe në procesin e privatizimit. Qëllimi është që këto vlera të larta natyrore të futen në funksion të ofertës turistike. Në mënyrë që qendrat termale mos të shfrytëzohen vetëm për terapeutik, por të jenë në funksion edhe të zhvillimit të turizmit. Këtu qëndron efekti sepse turizmi balnear sipas tipologjisë veçohet nga llojet tjera të turizmit të cilat janë të karakterit sezonale. Tek turizmi balnear është jo sezonal, që nënkuptohet se funksionon 365 ditë të vitit. Mu këtu qëndron arsye se shfrytëzimi i mirfillt i ofertës turistike në këtë fushë të turizmit për vendin janë të leverdishme. Në mënyrë që efekti ekonomik do të jetë mjaft profitabil.

Literatura

1. J. Dumazdier:, “Vers une civilistaion de loisir”, Paris,1972.
2. M .Gashi : “Bazat e Turizmit”Universiteti i Kosovës, Prishtinë, 1986
3. M. Gashi,Bazat e turizmit – Turizëm dhe Hotelieri për shkolla të mesme, Prishtinë, 1987.
- 4 . M. Gashi “Vlerat turistike në Kosovë” Plani regional hapësinor i KSAK Prishtinë 1969.
- 5 .M. Gashi : “Uslovi i mogénosti za razvoj turizma SAP Kosovu, Prishtinë 1977.
6. M. Gashi : “Turizmi si fenomen shoqëror bashkohes”, Časopis “Përparimi”,br.5.Prishtinë 1963. god.
7. M. Gashi : “Osnovni potencial turističkih vrednosti Kosova”,ekspertiza izrađena za potrebe i rade regionalnog prostornog plana Kosova, Priština 1969.
8. A. Todorovic:”Metodologija istraživanja slobodnog vremena “Savremena administracija, Beograd 1978.
9. D. Popov:”Putničke agencije”Turistička štampa”, Beograd 1979.
10. Ž. Jovičić:”Osnovi turizma” Naučna knjiga, Beograd 1976.
11. Ž. Jovičić “Turistička Kretanja” Naučna Knjiga, Beograd1966.
12. A. Pushka: Metodati kuantitative në Gjeografi, Prishtinë 1981.

13. M. Boyer: "Le tourisme", Paris 1970.
14. Tourism and post-disciplinary enquiry. *Current Issues in Tourism*, 9(5), 293–319.
15. Hall, C. M., Timothy, D. J., & Duval, D. T. (Eds.). (2003). *Safety and security in tourism: Relationships, management, and marketing*. New York: Haworth Hospitality Press.
16. Faulkner, B., & Russell, R. (2000). Turbulence, chaos and complexity in tourism systems: A research direction for the new millennium. In B. Faulkner, G. Moscardo and E. Laws, (Eds.), *Tourism in the 21st century: Lessons from experience* (pp. 328–349). London: The socio – Economic
17. E-International Scientific Research Journal
18. World Tourism Organisation (UNWTO) Statistics Department.
19. World Travel and Tourism Council (2004), *Annual Report: Progress & Priorities 2004/05*.
20. Tooman, L.A. (1997), "Tourism and Development," *Journal of Travel Research*, Vol. 35, No. 4, 33-4
21. Rudolf Bičanić: "Tipologija tržišta", informator, Zagreb, 1968.
22. S. i Z. Marković: "Ekonomika turizma", Zagreb, 1967.